1.1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ДІЗНАННЯ ТА ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ[1]

Феськов М. М.

DOI: 10.53672/ej.5.2020.01[1] Check for updates

Анотація. Тези кандидата юридичних наук М. М. Феськова, старшого викладача кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія», присвячено використанню спеціальних знань під час дізнання та досудового розслідування кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Вихідними для автора є конституційна гарантія свободи творчості й захисту інтелектуальної власності (ст. 54 Конституції України) та завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Розглянуто склади кримінальних правопорушень, передбачені ст. 176 (авторське право і суміжні права), ст. 177 (права на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію) та ст. 229 КК України (права, пов'язані з позначенням продукції та послуг, фірмовим найменуванням, кваліфікованим зазначенням походження товару). Попри наявну законодавчу базу, система охорони цих прав, на думку автора, має прогалини й неузгодженості, а розслідування ускладнює розмаїття видів діяльності та об'єктів посягання; саме специфіка предмета і способу вчинення таких правопорушень зумовлює потребу в спеціальних знаннях. Спираючись на норми КПК України, Закону України «Про судову експертизу» та підзаконних актів, а також на погляди В. Ю. Шепітька, І. М. Горбаньова і В. В. Лісового, автор окреслює три процесуальні форми застосування спеціальних знань: участь спеціаліста в слідчих (розшукових) діях, проведення експертизи та досліджень спеціалістом. Зіставлено статус експерта (ст. 69 КПК) і спеціаліста (ст. 71 КПК): роль спеціаліста ширша, проте дискусія про коло таких осіб і доказове значення їхніх висновків триває. Згадано створення Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності (розпорядження КМУ від 31.12.2004 № 984-р, наказ Мін'юсту від 18.01.2005 № 105/к). Автор доходить висновку, що найпоширенішою формою є консультації спеціаліста під час підготовки й проведення слідчих (розшукових) дій: спеціаліст допомагає процесуально зафіксувати виявлені об'єкти, сформулювати запитання для допиту й зрозуміти професійну термінологію допитуваного. Подальший поступ потребує оптимізації роботи правоохоронних органів, належного техніко-криміналістичного забезпечення та атестованих методик судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: спеціальні знання, інтелектуальна власність, досудове розслідування, дізнання, спеціаліст, судовий експерт, судова експертиза з питань інтелектуальної власності, авторське право, кримінальне провадження, консультація спеціаліста, слідчі (розшукові) дії.

The Use of Special Knowledge During Inquiry and Pre-Trial Investigation of Criminal Offences in the Field of Intellectual Property

Feskov M. M.

Abstract. Criminal offences against intellectual property rights are hard to investigate because of the variety of protected objects and the specific ways in which such offences are committed. In these theses, Feskov M. M. examines how investigators and inquiry officers draw on special knowledge in these cases. The author starts from the constitutional guarantee of creative freedom and protection of intellectual property (Article 54 of the Constitution of Ukraine) and the tasks of criminal proceedings, and reviews the offences under Articles 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine, which cover copyright and related rights, inventions, utility models, industrial designs, trade names and qualified indications of origin of goods. Drawing on the Criminal Procedure Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On Forensic Expertise» and the views of V. Yu. Shepitko, I. M. Horbanov and V. V. Lisovyi, the theses outline three procedural forms of using special knowledge: participation of a specialist in investigative actions, forensic examination, and research carried out by a specialist. The status of the forensic expert (Article 69 CPC) is contrasted with that of the specialist (Article 71 CPC), whose role is broader but whose findings still raise debate about their evidential value. The author also mentions the state research centre for forensic examination in intellectual property matters established in 2004–2005. The main conclusion is that specialist consultations during the preparation and conduct of investigative actions are the most common form of applying special knowledge: the specialist helps record seized objects, formulate questions for interrogation and interpret professional terminology. Further progress requires better organisation of law enforcement, adequate forensic technical support and certified methodologies for forensic examinations in the intellectual property field.

Keywords: special knowledge, intellectual property, pre-trial investigation, inquiry, specialist, forensic expert, forensic examination, copyright, criminal proceedings, investigative actions.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 10.11.2020; у номері — 10.11.2020; DOI:* ***10.53672/ej.5.2020.01***[1].

Повний текст

Текст тезисів.

Статття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності провадження [1. ст. 54]. Захист цих прав від кримінальних правопорушень відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України покладено на правоохоронні органи у формі завдань кримінального провадження.

У Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за кримінальні правопорушення, які посягають на право інтелектуальної власності. Зокрема, ст. 176 Кримінального кодексу України – право інтелектуальної власності на твір (авторське права) та суміжні права (право на відеограму, фонограму тощо); ст. 177 Кримінального кодексу України – право на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію; ст. 229 Кримінального кодексу України – право інтелектуальної власності на об'єкти виробленої продукції та послуги, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [3. ст. ст. 176, 177, 229].

Проте, не дивлячись на створену законодавчу базу, система охорони прав інтелектуальної власності не позбавлена істотних недоліків, прогалин, неузгодженостей.

Дізнання та досудове розслідування даної категорії кримінальних правопорушень ускладнює значна кількість видів діяльності та об'єктів злочинного посягання, що об'єктивно ускладнює роботу слідчих, дізнавачів під час проведення дізнання та досудового слідства. Для встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, слідчий, дізнавач застосовують різні спеціальні знання (і відповідно - спеціалістів) у певних видах діяльності. Необхідність їх використання саме у сфері захисту прав інтелектуальної власності обумовлена специфікою предмета злочинного посягання і способом скоєння вказаних злочинів.

Інститут використання спеціальних знань під час досудового розслідування у своєму розвитку пройшов довготривалий шлях і широке коло наукових дискусій. Проте, на наш погляд, зберіг основні елементи. На думку В. Ю Шепітька, спеціальні знання являють собою сукупність сучасних знань в окремій галузі науки, техніки, мистецтва чи ремесла [8, с.207]. У кримінальному процесі до суб'єктів спеціальних знань традиційно відносять експерта і спеціаліста. Проте, І. М. Горбаньов вважає, що слідчий також може самостійно застосовувати у своїй діяльності знання та науково-технічні засоби, якщо він вважає, що достатньо ними володіє для вирішення конкретних питань. У інших випадках він повинен залучити спеціаліста та експерта [6, с.150]. Якщо правове положення експерта, що закріплено в Законі України «Про судову експертизу» та КПК України, практично не викликає дискусій, то навколо поняття «спеціаліст» продовжуються наукові обговорення. Це стосується суб'єктів, що визначаються як спеціалісти, а також доказового значення висновків спеціаліста за результатами проведених досліджень.

КПК України до процесуальних форм застосування спеціальних знань відносить: участь спеціаліста у слідчих (розшукових) діях, проведення експертизи та проведення досліджень спеціалістом.

Відповідно до статті 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи, і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [2.,ч. 1, ст. 69].

Для реалізації питань експертного забезпечення захисту прав у сфері інтелектуальної власності відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. № 984 – р. [4] наказом Міністерства юстиції від 18.01.2005 р. № 105/к був створений науково – дослідницькій центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності. Даний центр є державною спеціалізованою установою, що здійснює судово-експертну діяльність у сфері захисту прав інтелектуальної власності на території України [5].

Роль і функції спеціаліста у кримінальних провадженнях набагато ширше, ніж у експерта. Ст. 71 КПК України визначає, що спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. У якості суб'єктів застосування спеціальних

знань можуть виступати будь - які фізичні особи, з будь - яких галузей знань за умови, що вони відповідають вимогам встановленим ст. 71 КПК України. Форми реалізації їх спеціальних знань залежать від завдань, що стоять перед слідчім, дізнавачем на різних етапах дізнання та досудового слідства.

Висновки. Найбільш поширеними формами використання спеціальних знань є консультації спеціалістів з питань, що виникають при підготовці і проведенні слідчих (розшукових) дій. Вони можуть використовуватися «для наукового консультування слідчого з питань визначення «комп'ютерної» специфіки слідчої (розшукової) дії, способів і прийомів їх досягнення; для надання допомоги слідчому в підборі понятих, що мають відповідну підготовку в галузі» [7. с. 152]. Саме спеціаліст може допомогти слідчому під час процесуальної фіксації виявлених та вилучених об'єктів, формулюванню питань під час допиту, зрозуміти відповіді допитуваного, що можуть надаватися з використанням професійної термінології.

Проблема захисту прав інтелектуальної власності потребує подальшої оптимізації діяльності правоохоронних органів, належного техніко-криміналістичного забезпечення, розробки атестованих методик проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1.Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р.–К.:Юринком,1996.-80с. https://www.president.gov.ua/documents/constitution

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змін. та доп. станом на 14 серп. 2020 р. – К.: ПАЛИВОДА А. В. 2020. – 452 с.

3. Кримінальний кодекс України https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 р. № 984 – р «Про утворення науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2004-%D1%80#Text

5. Наказ Міністерства юстиції від 18.01 2005 р. № 105 / к «Про науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності». https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text

6. Горбаньов І.М. Особливості методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності: навчальниї посібник з інтерактивними елементами / І.М. Горбаньов – Одеса: ОДУВС, 2016. – 218 с.

7. Лісовий В.В. Роль спеціаліста при розслідуванні порушень роботи автоматизованих систем. / В.В. Лісовий // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. Науково-теоретичний журнал. – Луганськ: РВВ ЛІВС, 2001. - № 2. – 226 с.

8. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російско-український) / В.Ю. Шепітько; за ред.. В.Я. Тація. – Х. : Право, 2001. – 560 с.

References

1. Feskov M. M. Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas diznannia ta dosudovoho rozsliduvannia kryminalnykh pravoporushen u sferi intelektualnoi vlasnosti [The Use of Special

Knowledge During Inquiry and Pre-Trial Investigation of Criminal Offences in the Field of Intellectual Property]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2020. Vol. 5, No. 5 (29). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.5.2020.01. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/3506-feskov-m-m-vikoristannya-spetsialnikh-znan-pid-chas-diznannya-ta-dosudovogo-rozsliduvannya-kriminalnikh-pravoporushen-u-sferi-intelektualnoji-vlasnosti (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].